

ÇEPNİLERİN DİNİ MENSUBİYETİ VE KÜRTÜN'DE BİR TEKKE: GÜVENÇ ABDAL MESELESİ

*Mehmet FATİSA**

ÖZ

Bu çalışmamızda, Karadeniz Bölgesi'ni Türkleştiren Çepnilerin Bektaşî tarikatına mensubiyetini ve bu husustaki liderliğin de Güvenç Abdal'a ait olduğunu; ayrıca Gümüşhane Kürtün ilçesi Taşlıca köyünde Güvenç Abdal tarafından merkezi bir Alevî/Bektaşî ocağı kurulduğunu ileri süren yayınların delil bakımından zayıflığını ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızı hazırlarken bahse konu yerlerde bir yandan alan araştırması yaparken, diğer taraftan da Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi başta olmak üzere konuyla ilgili yazılı kaynaklara ulaşmaya özen gösterdik. Uzun ve yorucu bir çalışmanın mahsulü olan bu makale, umarım meydana getirilen kafa karışıklığının giderilmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Çepniler, Alevî, Bektaşî, Güvenç Abdal, Karadeniz Bölgesi, Taşlıca, Kürtün.

THE RELIGIOUS AFFILIATION OF THE CHEPNIS AND A LODGE IN KURTUN: THE GUVENC ABDAL QUESTION

ABSTRACT

This study deals with the Chepnis who turkified the Black Sea region. The study shows that Chepnis were connected to the Bektashi Order and it was Güvenç Abdal who was the leading figure in this affiliation. Examining the existing evidence, this study also questions the reliability of the publications claiming the establishment of an Alevî / Bektashi center in Taslica, a central district of Kürtün, by Güvenç Abdal. In conducting this research, not only did we carry out field research but also cooperated with the Prime Ministry Ottoman Archives and the Archives of the General Directorate of Foundations in order to access to

* Araştırmacı-Yazar, Giresun İl Özel İdaresi Kültür ve Turizm Müdürü, GİRESUN.

the relevant written sources. The proposed findings aim to eliminate the confusions about the issue.

Keywords: The Çepnis, Alevi, Bektashi, Güvenç Abdal, the Black Sea Region, Taşlica, Kurtun.

Giriş

Kültür tarihimize *Güvenç Abdal* adıyla geçmiş olan önemli bir şahsiyet üzerinden son yıllarda yapılan yayınların, kayda değer oranda kafa karışıklığına neden olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Anadolu’da yeni bir din tartışmalarının ısrarla sürdürüldüğü bir zamanda Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’nin dini geçmişini Güvenç Abdal’ın şahsında Batınî akımlarla ilişkilendiren değerlendirmelerden¹ etkilenen insanların kendilerini yeni bir tartışma ortamının içinde bulmaları bu yayınların belli ölçüde amacına ulaştığının delili sayılabilir.

Ayrıca tasavvuf tarihimizde manevî mertebeleri ifade etmek için kullanılmış olan “*pir, abdal, şeyh, halife, dede ve baba*” gibi terimlerin münhasıran bir mezhebin, kültürün tekelinde gösterilmek istenmesi de bu çabaların bir parçası olarak zuhur etmiş durumdadır. Kürtün’c bağlı Taşlica köyünü merkez alan söz konusu yayınların ana çerçevesi, Karadeniz Bölgesi’nin, hatta Anadolu’nun önemli bir kısmının kültürel kimliğinin oluşumunda başrolü oynadığı iddia edilen Güvenç Abdal’ın tarihi kişiliği üzerinden yeni bir kimlik inşa etme esası üzerine oturmaktadır.

Konuyu etraflıca ele alıp, oluşturulan kafa karışıklığını gidermek, berrak bir neticeye ulaşmak zorunluluğu ortaya çıkmış durumdadır. Bu yüzden konuyu tüm boyutlarıyla ele almaya ve tarafsız bir neticeye ulaşmaya çalışacağız.

Güvenç Abdal Hakkında Tevatür

Önce, birbirinin tekrarı niteliğindeki rivayetlerin ortak özetini sunalım:

Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev, Hacı Bektaş Veli’den dervişlerini Pontus² tehdidine karşı kuzey bölgelere göndermesini istemiş. Bu suretle dervişlerin uçlarda yerleşip, olası tehlikelerden merkezi haberdar etmeleri hedeflenmiş. Hacı Bektaş Veli de bu vazifeye önemli adamlarından Güvenç Abdal’ı getirmiş ve Güvenç Abdal da Kürtün ilçesi Taşlica

¹ Alemdar Yalçın-İlaci Yılmaz, “Güvenç Abdal Ocağı”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Güz, Ankara 2005, s. 9-36; Necati Demir, *Hocamiroğulları Beyliği*, İstanbul 2007, s. 7, 55, 63, 64.

² Burada sözü edilen, Pontus değil, Rum (Ortodoks Hristiyanlar) tehdidi olmalıdır. Zira Çepnilerin Doğu Karadeniz Bölgesi’ne yayıldıkları tarihlerde, bu bölgede başkenti Trabzon olan ve sınırlarını batıya doğru genişletmeye çalışan Trabzon Rum Devleti mevcut olup Çepniler de bunlarla mücadele halindeydi. Geniş bilgi için bkz. İbrahim Telliöğlu, *Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, Trabzon 2008.

köyüne gelerek yerleşmiş ve burada bir zaviye tesis etmiş. Böylece de Anadolu'da ilk Alevi-Bektaşî köyü kurulmuş. Güvenç Abdal tam 32 yıl boyunca bölgede bir yandan İslam'ı yaymaya çalışmış bir yandan da "uç komutanı" gibi görev yapmış. Karadeniz Bölgesi'ni fetheden Çepnilerin manevî lideri olan Güvenç Abdal, ömrünün sonunda şeyhinin yanına dönmek istemiş, bağlularının ısrarına rağmen yola çıkmış. Güvendi yaylasına gelindiğinde gözlerden kaybolmuş. Bağluları Güvenç Abdal'ı kaybetmenin hüznü ile bu ayrılık noktasına onun sembolik bir mezarını yapmış.³

Mevsuk olmayan bu bilgilerden Güvenç Abdal'ın Gıyasedin Keyhüsrev (ö.1246) döneminde Anadolu'nun kuzeyine, Karadeniz Bölgesi'ne gönderildiği; Pontus Krallığı ile mücadele etmek gibi önemli bir görevle de teçhiz edildiği sonucu çıkmaktadır. Yani bu hikâyeye göre Güvenç Abdal, Karadeniz Bölgesinde "*alp erenlik*" misyonu olan ulu bir Türk dervişidir. Taşlıca köyü de 13.yüzyılda onun tarafından iskâna açılmıştır.

Başka bir ifadeyle Taşlıca köyü, günümüzden yaklaşık sekiz asır daha önce kurulmuş, eski bir yerleşimdir. Özellikle internet ortamından servis edilen bu tarz hikâyeler *Güvenç Abdal* adlı bir Türk dervişinin etrafında şekillendirildiği ve yönlendirmeler onun şahsiyeti üzerinden yapıldığı için ilk olarak bahse konu şahsiyetin gerçek kimliğinin ortaya konulması gerekmektedir. Bu yüzden hakkında en çok bilinen bir hikâye ile konuya girebiliriz.

Kaynaklarda Güvenç Abdal

Şahsiyeti üzerine tarihi bir misyon inşa edilmeye çalışılan Güvenç Abdal'la ilgili maalesef fazla belge, bilgi yoktur. Eldeki en eski bilgiler Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen "*Velâyetname*" adlı eserde yer almaktadır. Bektaşî itikadına kaynaklık teşkil eden bu eserin Hacı Bektaş Veli'den yaklaşık iki asır sonra Sultan II. Bayezid (1480-1512) devrinde Firdevs-i Rûmî tarafından kaleme alındığı ve muhtevasının da destansı rivayetlere dayandırıldığı bilinen bir husustur⁴. Velâyetname'ye konu olan şahsiyetler ve onların etrafında geliştirilen olayların tamamı kuşkusuz birer hayal ürünü değildir. Ancak bunların abartılı ve mitolojiye bulanmış kahramanlık hikâyelerinden derleme olduğunu da unutmamak gerekir. Velâyetnamedeki kıssanın özeti de şudur:

Hacı Bektaş Veli, hizmetinde bulunan Güvenç Abdal'dan bir sarrafta bulunan nezrini gidip almasını istemiş. Güvenç Abdal da, nereye gideceğini ve nezri kimden alacağını sormaya fırsat bulamadan kendini Hindistan'da Delhi kentinde bulmuş. Sarraf onun Hacı Bektaş Veli tarafından gönderildiğini fark etmiş ve Hacı Bektaş Veli hatırına ona bin

³ Bkz. *Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi*, www. Kapadokya Web.com; Hüseyin Dede, "Güvendi Yaylasındaki Mezarlığın Sırrı", www.guvencabdal.com, 14 Ocak 2010.

⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Velâyetname*, "*Menâkıb-ı Hümkâr Hacı Bektaş Veli*", İstanbul 1958, s. 24.

altın borç yerine üç bin altın vermiş. Güvenç Abdal bu şehirde rastladığı bir kaza aşık olmuş ve altınları sayesinde ikna ettiği kızla günaha girmek üzere iken şeyhi Hacı Bektaş'ın bir kerameti (tokadı) ile kötü niyetinden vazgeçmiş. Sonra yine kendisini bu Hintli kızla birlikte Hacı Bektaş Veli'nin huzurunda bulmuş.⁵

Hakkında ısrarla tevatür üretilen Güvenç Abdal'dan bahseden Velâyetname'deki kıssa bundan ibarettir. Velâyetname'nin yukarıda işaret ettiğimiz muhteva mantığına uygun tarzda sunulan Güvenç Abdal hikâyesi, görüldüğü gibi tam anlamıyla mitolojiye bürünmüş durumdadır.

Resim-1: Hacı Bektaş Veli Külliyesinde Güvenç Abdal'a Ait Olduğu Kabul Edilen Mezar

Yusuî-Züleyha kissasını hatırlatan bu hikâyede Güvenç Abdal, zaman ve mekân kavramına bağlı olmadan hayat süren efsanevî bir şahsiyettir.⁶ Tıpkı Anadolu'da bir dönem yaygın olan "*Kesikbaş*" ve "*Battalgazi*" hikâyeleri gibi. Bu tarz hikâyelerin ne kadarının gerçek ne kadarının üretilmiş olduğunu tespit etmek, ayrı bir ihtisâsın konusudur.

⁵ Abdülhakî Gölpinarlı; *Velâyet-name*, İstanbul 1995, s. 76.

⁶ Velâyetnâme'de, Hacı Bektaş Veli'ni Ilıtır'la mülakât yapması, susam yaprağında namaz kılması, çilchane mağarasına yumruğu ile pencere açması, kış gününde ağaçta elma bilirmesi, harmanı taşa çevirmesi ve Kızılırmak üzerine seccade sermesi gibi menkubeler de vardır. *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Veli*, Müstensih Derviş Ali Giridi (1764), Hacı Bektaş Yazma Eserler Kütüphanesi, nr. 119, v. 50a-101a.

Menkıbelcer mecmuası niteliğindeki bu kitapta geçen rivayet üzerine gerçek bir tarih inşa etmenin mümkün olamayacağı açıktır. Şu kadar var ki, Güvenç Abdal menkıbesinde yer alan abartıları bir yana bırakarak, yalın haliyle meseleye baktığımızda, Hacı Bektaş Veli'nin hizmetinde bulunmuş, yaşadığı coğrafyada yaşamış ve muhtemelen de zaviyede onun takdirini kazanacak kadar yararlı olmuş bir Bektaşî büyüğünden söz edilebilir (Resim-1). Nitekim Abdülbaki Gölpınarlı ve Fuat Köprülü gibi eski Türk edebiyatı ve Alevî-Bektaşî şiirinin mütehassısı bilim adamları da onun, Hacı Bektaş Veli döneminde yaşamış “şair ve ozan” ruhlu biri olabileceğini vurgulamanın ötesine geçmemişlerdir.⁷ Ayrıca 19.yüzyılda yaşadığı bilinen ve şiirlerinde “*Genç Abdal*” mahlasını kullanan Bektaşî ozanını da onunla karıştırmamak gerekir.⁸

Oysa Güvenç Abdal özetini verdiğimiz senaryolar içinde tartışmaya mahal bulunmayacak kesinlikte, Anadolu'nun kuzeydoğusunun *manevi fatihi* olarak takdim edilmektedir. Bu takdim şekline teşne bazı araştırmacı ve akademisyenlerin, Karadeniz Bölgesi'nde yeni bir kimlik üretme çabaları ise dikkatlerden kaçmamaktadır.⁹

Yukarıda bahsettiğimiz rivayetlere göre Güvenç Abdal hayatının bir kısmını Hacı Bektaş Veli ile Nevşehir'de; bir kısmını ise Gümüşhane Kürtün civarında geçirmiştir. Bu denli geniş bir alanın tarihinde etki bırakacak nitelikte biri olarak kabul edildiğine göre, vakıf ve tahrir kayıtları ondan ve kurduğu zaviyelerden bahsetmelidir. Bu yüzden biz de bu defterleri incelemenin en gerekli ve sağlıklı yol olduğunu düşündük.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde yaptığımız çalışmalarda Güvenç Abdal adına tanzim edilmiş bir vakıf kaydına rastlayamadık. Yukarıda atıf yapılan Kürtün kazası Taşlıca köyündeki zaviye ile ilgili birkaç adet perakende evrak bulabildik. Aşağıda ele alacağımız söz konusu evrakın muhtevasında Şeyh Çağırğan, Şeyh Halil Nurettin ve Şeyh İlyas isimlerine dikkat çekilmiş olup Güvenç Abdal'dan hiçbir şekilde bahsedilmemiştir. Ancak yine de tek başına bu duruma bakarak bir neticeye varmanın yanıltıcı olacağını düşünerek tahrir defterlerinin muhtevasına yöneldik.

Nevşehir civarının kayıtlarını içeren tahrir defterleri 1485, 1530 ve 1584 tarihli olup, yüzyıllık bir zaman dilimini tarama fırsatı sunmaktadır. Aynı biçimde Kürtün kazası ile ilgili 15 ve 16. asırlarda hazırlanmış zengin muhtevalı tahrir defterleri mevcuttur ve bu defterler tarafımızdan da incelenmiştir.

⁷ Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1966, s. 301; A. Gölpınarlı, s. 128.

⁸ İsmail Öznen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, I*, Ankara 1998, s. 437.

⁹ Giresun Üniversitesi Rektörlüğüne hitaben 17.03. 2010 tarihinde yazılmış Prof. Dr. Necati Demir imzalı bir dilekçede “İlaciemirolu Beyliği'nin manevî mimarı Güvenç Abdal'ın bir heykelinin yapılması” Üniversite veya şehrin uygun bir yerine dikilmesi önerilmiş; dönemin Rektörü Osman Öztürk'ün talimatıyla kurulan bir bilim heyeti konuyu görüşmüş, ancak yeterli bilgi bulunmaması nedeniyle bir karar verilememiştir. (Dilekçe'nin fotokopi nüshası hususî arşivimizdedir).

Hacı Bektaş Veli ve hizmetkârı Güvenç Abdal'ın yaşamının önemli bir kısmını geçirdiği kabul edilen Sulucakaraöyük köyü ve Nevşehir civarının kayıtlarını içeren tahrir defterlerinde detaylı bilgiler verilmesine rağmen Güvenç Abdal'dan hiçbir şekilde söz edilmemiştir.¹⁰ Şu kadarını söyleyebiliriz ki, Anadolu'nun büyük bir kısmının sayımlarını içeren 1530 tarihli Muhasebe Defteri'nde "güvenç" veya "güvendi" imlasıyla yazılmış yer ve topluluk adlarına az da olsa rastlamak mümkündür.

Tablo-1.387 Nolu Muhasebe Defterinde Güvenç (veya Güvendi) Adının Geçtiği Yerler (1530)

	Güvenç (Güvendi) Adı	Bağlı Olduğu Kaza	Kaynak
1	Hacı Güvendik Evladı	Bey-Şehri Livası	TT 387/ 68
2	Şeyh Güvenç Kabilesi	İç-İl Livası / Silifke Nahiyesi	TT 387/ 275
3	Güvendi Köyü	İç-İl Livası / İkizce Cemaati	TT 387/ 319
4	Güvendik Köyü	Konya Livası	TT 387/ 12
5	Güvenç Köyü	Bey-Şehri Livası	TT 387/ 51
6	Güvençcik Mezrası	Kayseriyye Livası	TT 387/208-209
7	Güvenç, Şeyheüvazoğlu, Zemin	Bafra Kazası	TT 387/671
8	Güvenç Köyü	Koyluhisar Kazası	TT 387/572
9	Güvençoğlu Köyü	Malatya Livası	TT 387/ 909
10	Güvendik Mezrası	Şıryan Nahiyesi	TT 387/595
11	Genç Abdal	Kütahya/Körlik Karyesi	EV.d 740/77

Buna göre tablo-1'de verdiğimiz isimlerden bir kısmı köy ve mezra, bir kısmı ise topluluk olarak kayıtlara girmiştir. Bunlardan sadece Silifke yöresinde *Şeyh Güvenç kabilesinin* bahsi geçen tarihi şahsiyetle organik bağının araştırılmaya değer bir konu olduğu görülmektedir.¹¹ Diğer yer ve şahıs adlarının ise hiçbir dini/mezhebî karakteri yoktur. Ayrıca Sultan II. Bayezid'in vakıf tahsis ettiği Kütahya Körlik köyündeki Genç Abdal¹² da bu konuyla ilgili değildir.

Bu durum, Velâyetname'nin kaleme alındığı Osmanlı'nın klasik döneminde bahsi geçen coğrafyada Güvenç Abdal'ın adına izafe edilmiş etkin bir zaviye/ocak bulunmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle bu bilgiler

¹⁰ Hacı Bektaş Zaviyesi için bkz. *TT*, 387, s. 129,130, 132,138; Ayrıca Mustafa Alkan, "Hacı Bektaş Zaviyesi Vakıfları (XVI. Yüzyıl)", *2.Uluslararası Türk Kültüründe Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı*, C. 2, Ankara 2007, s. 955-968.

¹¹ Şeyh Güvenç kabilesinin 53 nefer olarak Silifke civarında yaşadıkları haber verilmektedir. *TT*, nr. 387, s. 275.

¹² Bilgi için bkz. Ö. Lütfi Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1942, II, s. 308-312.

kamuoyunun önüne konan iddiaların zayıflığını göstermeye yetmektedir. Nevşehir ve civarıyla ilgili geniş bir araştırma yapan Ali Kozan, Hacı Bektaş Velî ve onun gibi *Horasan Erenleri* hakkında detaylı bilgiler sunmuşken Güvenç Abdal adlı dervişten hiç söz etmemiştir.¹³ Netice itibariyle, Hacı Bektaş Veli'nin bulunduğu bölgede, onunla veya ondan bağımsız olarak yaşayıp tarihe not düşecek kadar etkili olmuş Güvenç Abdal adlı bir dervişin izine, en azından şimdilik rastlayamıyoruz.

Bu konunun Karadeniz Bölgesi'yle ilgili boyutuna gelince: Güvenç Abdal'ın Karadeniz Bölgesi'ndeki faaliyetine delil olarak gösterilen belgeler, Gümüşhane ili Kürtün ilçesine bağlı Taşlıca köyünde yaşayan Hüseyin Güvendi tarafından muhafaza edilmektedir. Hüseyin Güvendi elindeki belgelerden biri tarihsiz şecere, diğeri ise miladî 1526 tarihli bir icazetnamedir. Yine aynı köyde Bahtiyar Soylu'nun temin ettiği Şeyh İlyas zaviyesine ait mahkeme ilamları da konunun aydınlığa kavuşturulmasına yardımcı olabilecek niteliktedir.¹⁴

Güvendi ailesi elindeki şecerenin ilk kısmında dua, ikinci kısmında Hz. Muhammed ile Hz. Adem arasındaki silsile, üçüncü kısmında ise 1805'lerde hayatta olduğu ve 1840'larda da vefat ettiği başka belgelerdeki ifadelerden anlaşılır¹⁵ Şeyh İlyas'a kadar intikal eden şeyh efendilerin isimlerine yer verilmiştir. Ayrıca farklı bir hat ile belge üzerine Fatih Sultan Mehmet vakfına dair ifadeler şerh edilmiştir. Bu bilgiler söz konusu şecerenin, çok da eski olmadığını, muhtemelen Şeyh İlyas'ın hayatta olduğu dönemde düzenlendiğini ortaya koymaktadır.

Şeceredeki isimler arasında Güvenç Abdal adının bulunmayışı, buna karşın Kelkit Vadisi'nde zaviyesi bulunan Çağıranganlı Cemaatine¹⁶ atıf yapılmış olması, aslında belgenin menşei konusunda bir fikir vermektedir.¹⁷ Öte yandan belgede Ehl-i Beyt ile Hz. Ali'ye ilaveten, Alevî inanç ikliminde pek de değer verilmeyen ilk üç halifeden övücü sözlerle bahsedilmesi de altı çizilecek bir konudur.

Burada asıl önemli gördüğümüz nokta, şecerenin orijinal olup olmadığı meselesidir. Belgeyi inceleyen Alcmidar Yalçın'ın "*yazısı ve düzenleniş biçimi yüksek eğitilmiş bir kimsenin elinden çıkmadığı izlenimi vermektedir.*"

¹³ Ali Kozan, "Sözlü ve Yazılı Tarihe Göre Nevşehir Bölgesinde Horasan Erenleri Olarak Bilinen Şahsiyetler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 2012, Sayı: 61, s. 313-336.

¹⁴ Söz konusu belgelere ulaşmamıza yardımcı olan öğretmen Zeki Soylu'ya teşekkür borçluyum.

¹⁵ *BOA, EVAKT*, nr. 310/118; *VGM, VD*, nr. 803, s. 259.

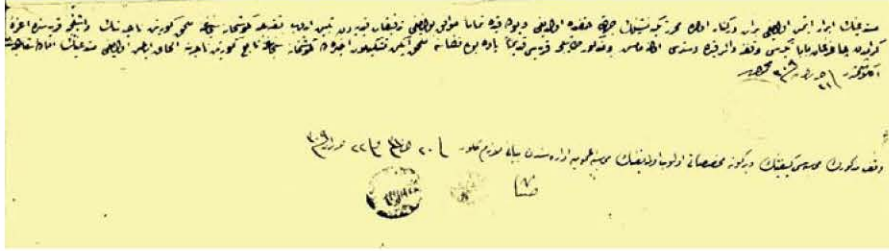
¹⁶ *VGM, EV.d*, nr.38866/4; Çağırangan zaviyeleri için bkz. Mehmet Fatsa, "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Vakıf Yoluyla İskân Metoduna Bir Örnek: Alucra'da Çağırangan Zâviyeleri", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 2011, 36/ 87-100.

¹⁷ 1841'de vefat eden Şeyh İlyas nesebinden Molla Hasan ve oğlu imam Hüseyin'in, Çağırangan dervişlerinin faal olduğu Torul doğumlu olması (Nüfus Defteri, nr. 33/29) bu ailenin Kelkit vadisindeki kolonizasyon ile yakınlığını akla getirmektedir.

*Belgelerin aslında sonradan çoğaltılma olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır*¹⁸ şeklindeki değerlendirmesinden sonra, bir düzmece durumuyla karşı karşıya bulunma ihtimali de gündeme gelmektedir. Verilen isimler başka belgelerle tam olarak örtüşmese de Güvendi ailesi fertlerinin ısrarlı rivayetlerini de dikkate alarak, bazı ilavelerle birlikte şeceredeki bilgilerin doğruluk payının olduğuna inanmak istiyoruz.

Ayrıca söz konusu şecerede *Şeyh Lican Çağırğan, Şeyh Halil Nureddin ve Şeyh İlyas* isimleri ile “*Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât Fatih Sultan Mehmet*” şeklindeki ifadeler de dikkat çekmekte ve üzerinde durmayı gerektirmektedir. Nitekim ayrıntısına aşağıda girecek olduğumuz başka belgelere göre Şeyh Çağırğan, Fatih'in Trabzon'u fethine eşlik ettiği için Kürtün yöresinde bir zaviye kurmasına izin verilmiş, Taşlıca ile civardaki bazı yerlerin gelirleri de Fatih tarafından kendisine vakfedilmiştir. Şeyh Halil Nureddin 16.yüzyılda, Şeyh İlyas ise 19.yüzyılın ilk yarısında zaviyenin kudretli şeyhleri olarak tarihe geçmiştir.

Resim 2: Taşlıca'da Şeyh Çağırğan Tekkesine Ait Bir Evrak (EV. MKT, nr.2026)

Konuyla alakalı icazetnameye gelince: Bu belgenin ilk kısmında Bektaşî kültüründe saygın isimlere, ikinci kısmında ise asıl metne yer verilmiştir. Asıl metinde zekât vermeyi, oruç tutmayı ve infak etmeyi öğendiren, öven hadisler; sonra da Seyyid Ömer adlı bir şeyhin Hz. Muhammed'e kadar ulaşan soy kütüğünden bahsedilmiştir. Nakibüleşraf Taceddin oğlu Hamza tarafından düzenlediği belirtilen 1526 tarihli icazetnamenin Seyyid Ömer'e ait olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹ Ancak Seyyid Ömer adlı şeyhin Taşlıca'da yaşayıp yaşamadığına ve Güvenc Abdal ile ilişkisine dair herhangi bir beyanda bulunulmamıştır.

Güvendi ailesi elindeki belgelerin başka bir özelliği de, muhtevastaki soy ağaçlarının farklı kişilerden söz etmesidir. Örneğin şecerede 16.asırda hayatta olduğuna işaret edilen Halil Nureddin ile 1526'da adına icazetname düzenlenen Seyyid Ömer arasında bir ilişki kurulamamıştır. Birbiriyle

¹⁸ A. Yalçın-H. Yılmaz, “Güvenc Abdal Ocağı”, *Hacı Bektaş-ı Veli*, Güz-2005/35, s. 12-17.

¹⁹ Yalçın-Yılmaz, *a.g.m*, s. 18-27; Alevî kültüründe “Ömer” adına uygulanan ambargoyu da hatırdaki tutmak gerekir.

örtüşmeyen, çelişen bu belgelerin kendilerini Güvenç Abdal ahfadından sayan kişilerin eline hangi yolla, nasıl geçtiği de ayrıca izaha muhtaç bir konudur.

Güvenç Abal'dan hiç bahsetmeyen ve sıhhat derecesi tartışmalı, içeriği çelişkili olan söz konusu bu iki belgeye bakarak, sağlam ve bilimsel bir sonuca ulaşma imkânı yoktur.²⁰ Konunun izahı, açıklığa kavuşturulması ve meydana getirilen zihni bulanıklığın giderilmesi için daha başka ve sağlam belgelere ihtiyaç vardır. Bu bakımdan büyük bir bölgenin kültür ve inanç tarihine dair ciddi iddialarla gündeme getirilen konuyu, önce dönemin sağlam kaynakları olan tahrir defterlerine bakarak açıklığa kavuşturmaya çalışmak gerekecektir.

Bahse konu ocağın kurulduğu iddia edilen Kürtün yöresini de içine alan ilk tahrir kaydı 1480 tarihlidir. Bu defterde Harşit Vadisi başta olmak üzere Melik Ahmet Bey, Melik Mehmet Bey, Yar Ali Bey ve Eşter Bey gibi, Çepni liderleri tarafından fethedilen coğrafyada 60 adet iskân alanında dört önemli zaviyenin varlığından bahsedilmiştir.²¹ Bu zaviyelerin Güvenç Abdal ocağı ile ilişkisine işaret eden herhangi bir bilgiye, beyana rastlanmamıştır. Söz konusu ocağın Kürtün veya çevresinde etkili olduğu iddiasına kaynak gösterilen icazetnamenin düzenlendiği düşünülen 1526 tarihine tekabül eden tahrir defterinde ve müteakip defterlerde de bu zaviyelerin faal olduğu haber verilmiş; ancak Güvenç Abdal ocağına, nesbine/nesline veya ocağının bulunduğu Taşlıca köyüne dair herhangi bir işarette bulunulmamıştır.²²

19.yüzyıl belgelerinde “zaviye vakfi” olarak adı geçen köylerden sadece Uluköy 1530 tarihli tahrir defterinde Torul nahiyesine bağlı 21 haneli bir iskân yeri olarak anılmakta; buranın gelirlerinin vakıf olmayıp, tımara tahsisli olduğu açıkça ifade edilmektedir.²³ Bu durum en azından 16.yüzyılın ilk çeyreğinde civarda, kayda değer bir zaviye bulunmadığını göstermektedir. Bütün Karadeniz üzerinde derin tesir bıraktığı iddia edilen bir şahsiyet konusunda tahrir defterlerinin suskun kalması, esasen mümkün değildir. Zira yüzyıllar önce yaşamış olsalar da, zaviyelerin, kurucu şeyhlerin adıyla anılmaları tahrirlerde uyulan bir gelenektir.

Kısaca, 15 ve 16.yüzyıllarda hazırlanan muhkem kayıtlardan anlaşıl- maktadır ki, Karadeniz Bölgesi'nde köyler, meczralar, yaylalar ve komlar dâhil bütün iskân birimlerinde yaşayanlar kayıt altına alınmasına rağmen, Güvenç Abdal adına veya onun namına kurulmuş ocağın bulunduğu köy ismine yer verilmemiş olması, iddiaların tutarsızlığı ve temelsizliği konusunda bir fikir

²⁰ Buna rağmen, tüm Karadeniz Bölgesi'ni Güvenç Abdal Ocağı'nın Müslümanlaştırdığını ileri sürülecek kadar cürekâr iddiaların ortalıkta dolaşması karşısında şaşımamak mümkün değildir. (İddialar için Güvenç Abdal Araştırma Eğitim Kültür ve Tanıtma Derneği'nin, 10/01/2010 tarihli basın bildirisine bakılabilir./ Bkz. www.guvencabdal.com).

²¹ BOA, MAD, nr. 828, s. 722-724, 732, 742, 746.

²² BOA, TT, nr. 52, 716, 728, 743; nr. 387, s. 751, 756, 757, 762; nr. 288, s. 585-588, 616-620.

²³ BOA, TT, nr. 387, s. 765.

vermeye yetmektedir.

Bölge tarihine ışık tutan klasik eserlerde de bu konuda herhangi bir ayrıntı yoktur. Nitekim Anadolu'nun kuzeydoğusunun Müslümanlaşma sürecine öncülük eden derviş gruplar hakkında bilgi veren İbn-i Battuta, Ahmet Eflakî ve Aziz bin Esterebadî gibi eski müellifler; hatta bu konuda çeşitli incelemelerde bulunan Ömer Lütfi Barkan, Faruk Sümer, Ahmet Yaşar Ocak, Yaşar Yücel, Bahaeddin Yediyıldız ve Hanefî Bostan gibi çağdaş bilim adamları da böyle bir şahsiyetten söz etmemişlerdir.²⁴

Bu noktada malum iddialarda merkezi nitelik taşıyan Taşlıca köyünün ne zaman ve kimler tarafından iskâna açıldığı; varsa buradaki dervişlerin mezhebî mensubiyeti meselesi, cevap isteyen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu sorulara cevap bulmaya geçmeden önce, bahse konu tarihlerde bölgede ekseriyeti teşkil eden Çepnilerin dinî anlayış ve yaşayışları üzerinde biraz durmak, asıl konunun aydınlığa kavuşmasına yardımcı olacaktır.

Karadeniz Çepnilerinin Dinî Anlayışları

Oğuzların 24 kolundan biri olan Çepnilerin, Türkistan'dan göç ederek önce İran'a ve buradan da Anadolu topraklarına yerleştikleri, bilim camiasında genel olarak kabul edilmiş bir husustur. 13. yüzyıl ortalarında kemâle erdiği anlaşılan bu göç hareketinin, asırlara yayılacak şekilde, zaman ve mekân bakımından süreç halinde geliştiği görülmektedir. Bu yüzden söz konusu topluluğun farklı coğrafyalarda değişik dini akımlarla karşılaşması kaçınılmaz olmuş; kültür ve inanç yapıları da doğal olarak bu süreç içinde şekillenmiştir.²⁵

Bu çalışmanın ilgi alanına giren Karadeniz Bölgesi Çepnilerinin, iki koldan ilerleyerek sahile ulaştıkları kabul edilir. Bunlardan bir grubun Kelkit Vadisi'nin Karadeniz'e açılan kapısı durumundaki Harşit çevresini; diğer grubun da Aksu, Batlama, Melet ve Turnasuyu gibi daha küçük akarsuların şekillendirdiği vadileri kullandıkları anlaşılmaktadır.²⁶ Çepnilerin bir kısmının Gümüşhane-Bayburt yöresinden, diğer bir kısmının da Niksar-Koyluhisar yöresinden hareket ederek sahil bölgesine indiği; yeni iskân edindikleri bölgeye de bu iki farklı kültür havzasının inanç ve kültür iklimini taşıdıkları

²⁴ Ahmet Eflakî, *Ariflerin Menkabeleri, I-II*, Çev: Tahsin Yazıcı, Ankara 1954; İbn-i Battuta, *Tuhfetü'n-Nazar fî Garâibü'l-Emsar ve'l-Acaibü'l-Esfar*, Trc: Mütmin Çevik, İstanbul; Faruk Sümer, *Çepniler*, İstanbul 1992; Yaşar Yücel, *Kadı Burhanneddin Ahmet ve Devleti (1344-1398)*, Ankara 1970; Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985.

²⁵ Faruk Sümer, *Çepniler*, İstanbul 1992; A. Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı*, İstanbul 1982; M. Hanefî Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*, Ankara 2002, s. 352.

²⁶ Çepnilerin, Komnenos kralını 1277'de Sinop'ta yenerek deniz yoluyla Ordu-Giresun yöresine gelip yerleştiklerine dair başka bir görüş daha mevcuttur. Savaşçı bir grubun sahile çıkarak buralara yerleşmesi muhtemel olmakla birlikte, asıl göç olayının güneyden Taceddinoğulları'na bağlı unsurlar tarafından gerçekleştirildiğini de unutmamak gerekir. (Bkz. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1984, s.512).

anlaşılmaktadır. Bu yüzden Karadeniz Bölgesi Çepnilerinin inanç boyutunu incelerken, Çoruh-Kelkit Vadisi'nin doğusunda ve batı kısmında bulunan bu iki kültür havzasının durumunu da dikkate almak gerekir.

Bu konuda ilk bilgilere İbn-i Battuta Seyehatnamesi'nde rastlanmaktadır. Ünlü bilgin Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ardağını oluşturan Kelkit Vadisi'ni gezmiş, gözlem ve tespitlerini de eserine itina ile not etmiştir. Bilindiği gibi İbn-i Battuta, bu bölgedeki Ahi hareketinin ağırlığından uzun uzun söz ederek, önemli Ahi liderlerine de atıflar yapmıştır.²⁷

Niksar merkezli Taceddinoğulları Beyliği'nin bir kolu olarak Ordu ve Giresun yöresine hükmeden Hacıemiroğulları halkı da ekseriyetle Çepni kökenlidir. Bunların dini anlayışlarının ve yaşayış biçimlerinin şekillenmesinde Niksar kökenli dini önderlerin etkisinin olduğuna tarihi kayıtlar işaret etmektedir. Nitekim 1455 ve 1485 tarihli tahrir defterlerinde, Niksarlı Ahi Şahin, Ahi Nahcivan ve Ahi Pehlevan gibi alpcen mutasavvıflara bağlı dervişlerin Ordu ve Giresun yöresinde kurdukları vakıflara geniş biçimde yer verilmiştir. Bu vakıfların hizmet alanları daha çok mektep, medrese, cami ve zaviye şeklinde belirlenmiştir.²⁸

Keza Giresun merkezden denize ulaşan Aksu deresinin doğusunda kalan "Vilayet-i Çepni"de meskûn Çepni de güneyden Harşit vadisine göç ederek çevreye yayılmışlardır.²⁹ Bu bölgedeki Çepni halkın inanç bakımından müntesibi olduğu meşrebın önderleri hakkındaki ayrıntılar da yine tahrir defterlerinde mevcuttur. Trabzon'un fethinden sonra 1486'da yapılan tahrir kayıtlarında bu hususta ilk önemli ayrıntılara yer verilmiştir.

Buna göre *Vilayet-i Çepni* içinde bazıları yayla bölgesinde olmak üzere toplam 60 iskân biriminde 8 merkez (Cuma) camii, dört zaviye ve iki önemli medrese tespit edilmiştir. Bölgenin fetih ve ilk iskân sürecine öncülük etmiş olan Melik Ahmet Bey, Melik Mehmet Bey, Eşter Bey, Özlemiş Bey, Yakup Halife ve Emir Süleyman Bey gibi Çepni liderleri bu kurumların teşkilinde bizzat görev almışlardır.³⁰ Söz konusu zaviyelerden, sadece birinin Bektaşîliğe

²⁷ İbn-i Battuta, Hanefî mezhebine bağlı ve "dünyada eşi benzeri bulunmayan" diye övdüğü Ahi hareketinin bölgedeki liderlerini Gümüşhane'de Ahi Mecceddin, Erzincan'da Ahi Nizameddin ve Sivas'ta Ahi Ahmet, Ahi Çelebi şeklinde zikreder (İbn-i Battuta, *Tuhfetü'n-Nazar fi Garâibü'l-Emsar ve'l-Acaibü'l-Eşfar*, Trc: Mümin Çevik, İstanbul, s. 214-216)

²⁸ Ordu'da Şeyhalibeyli'de Samid Abdal, Depenköy'de Şeyh Eynebey, Turnasuyu'nda Şeyh Piro; Giresun Piraziz ilçesinde Şeyh İdris, Duroğlu Beldesinde Yakup Halife ve Kırık nahiyesinde Şeyh Mustafa gibi isimler ilk akla gelen Ahi dervişleri olarak zikredilebilir. (*İB. AK, MC*, nr. 92, s.6-7; *BOA, TT*, nr. 13, s.41,52, 76, 83, 368, 390,396, 422-424).

²⁹ Faruk Sümer, *Çepniler*, İstanbul 1992, s. 52-114.

³⁰ Cuma Camilerinin kurulduğu yerlere bakıldığında buraların ulaşım bakımından merkezi nitelikli yerler olduğu görülmektedir. Bunlar Konur, Bedreme, Sınır, Yağlıdere, Ahıçukuru, Ahallı, Kızıllar ve Düzyer Cuma camileri olarak kaydedilmiştir. Zaviyeler ise Ahıçukuru köyünde Kasım Halife, Bedreme civarında Mevlana Ede Derviş, Boynuyoğun'da Kasım Dede ve Depecik köyünde Derviş Murat zaviyeleridir. Medreselerden biri Mevlana Ede Derviş zaviyesi müstemilatı içinde Melik

mensubiyeti muhtemeldir. Bu zaviye Karadeniz'e ulaşan Gelevara deresinin orta ve yukarı kesimine yerleşen Boynuyoğun aşireti içinde faaliyet göstermiş olan Şeyh Kasım adlı bir Türkmen dervişi tarafından kurulmuştur.³¹ Daha sonra yapılan kayıtlarda da, durumun fazla değişmediği görülmektedir. Örneğin 1530 tarihli muhasebe defterinde, Çepni toplumunun Sünnî karakterini ön plana çıkaran 180 *mülazım-ı cami*, 13 *müderris* ve 36 adet *zaviyedâr* kayda konu edilmiştir. Kısacası, Giresun ve Ordu yöresinde meskûn Çepnilerin dinî akide bakımından bağlı oldukları önderlerin, çoğunlukla Sünnî/Hanefî mezhebine mensubiyetleri konusunda kuşkuyla yer vermeyecek kadar bilgi ve belge mevcuttur.³²

Tablo-2: Çepnilerin Yaşadığı Bölgede Din Görevlileri (1530-1547)

Kazalar	Mülazım (İmam, Hatip, Müezzin)	Müderris	Zaviyedar	Dede
Vilayet-i Çepni	60	5	6	-
Kürtün	47	3	4	1
Pazarsuyu	73	5	26	-
TOPLAM	180	13	36	1

Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepnilerin mezhebî mensubiyeti konusunda söylenecekler kuşkusuz bundan ibaret değildir. Özellikle Osmanlı-Safavî gerginliğinin bölgede yarattığı etki konusunda da kaynaklarda önemli bilgiler vardır. Örneğin 16.yüzyılın ilk yarısında hazırlanan tahrir defterlerindeki "*Kızılbaş Fetretî*" kavramı, konumuzun aydınlığa kavuşturulmasına da yardımcı olabilecek nitelikte bir olaya işaret etmektedir. Özel bir terkip kullanılarak yazılmış olan bu ifadeler, 1515 yılı kayıtlarında özellikle Kürtün kazasında rastlanmaktadır. Mesela Oğuz, Üreğir, Avcı ve Kuz köylerinin kayıtlarında bu olaylara atıflar yapılmıştır.³³ Söz konusu kayıtlardaki "*Kızılbaş Fetretî*" ifadesi, Safavî etkisiyle hareketlenen *Türkmenlere* ve Şah İsmail'in Erzincan valisi Rumlu Nur Ali Halifenin faaliyetlerine işaret etmektedir.³⁴

Ahmet Bey Vakfına bağlı, biri Kızıllar köyünde İşter Bey vakfına bağlı ve biri de Ahiçukuru köyünde Kasım Halife vakfına bağlıdır (Bkz. *TT*, nr. 52, s. 740-748).

³¹ Bkz. Mehmet Fatsa, "Gelevara Vadisinde Bir Türkmen Dervişi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırmaları Dergisi*, Yaz Dönemi 2006, s. 38/8.

³² *İbni Battuta Seyehatnamesi*, Çev. Mümin Çevik, İstanbul, s. 202; Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985, s. 134-147; Faruk Sümer, *Çepniler*, İstanbul 1992.

³³ *BOA, TT*, nr. 52, s. 717, 738, 747, 758, vd.

³⁴ Safavî Devleti'nin kurulması ile yaşanan sosyal depremin etkilerini Erzincan, Kemah yöresindeki köylerde daha bariz bir şekilde izlemek mümkündür. Tam anlamıyla sosyal bir felakete dönüşmüş olan ve defterlerde *Kızılbaş Fetretî* terkiyiyle ifade edilen bu olay, yüzlerce köyün,

Tahrir defterlerindeki bu tarz ifadeler, Şii mezhebi ve Safavî tarikatı müntesiplerinin yaptıkları yıkım ve yağma sebebiyle halka yaşattıkları sıkıntıları işaret etmektedir. Defterlerde Kürtün yöresinde azımsanamayacak miktarda beyan edilen *mecruh* kimseler de, bu olaylarda yaralanmış, sakat kalmış veya telef olmuş insanlardır. Keza *ga'ib* kişiler de aynı felaketi işaret etmektedir. Nitekim *Kızılbaş İstretti* denilen olaylar sırasında birçok insanın Safavî muhipleri tarafından alınıp götürüldüğü bildirilmektedir.³⁵ Bu mevsuk bilgiler bize, Safavî muhiplerinin Çepnilerin yaşadığı coğrafyadaki yaptığı yıkımı, korku ve tahribatı anlatmaktadır. Başka bir ifadeyle, Safavî muhiplerince çıkarılan karışıklıktan en çok zararı Çepniler görmüştür. Bu yüzden de Batınî akımlara karşı yöre halkı arasında derin bir soğukluk oluşmuştur.

Çepnilerin Safavî etkisine meyiletmediğinin önemli delillerinden birisi de kullandıkları isimlerin, Safavî muhipleri arasında reddedilen, ambargo uygulanan isimler olmasıdır. Bekir, Ömer, Osman gibi isimlerin varlığına hemen her Çepni köyünde rastlanmaktadır. Ayrıca Yavuz Sultan Selim'in Safavî tehdidi ile mücadele için çıktığı İran seferi sırasında Trabzon sancağı dâhilindeki Çepni liderlerin desteğini gösteren ifadeler defterlerde yer verilmiştir.³⁶ Giresun Kalesi dizdarına 1550 tarihinde gönderilen bir yazıda "*Kızılbaşlık töhmetiyle mahpus olan kimesneleri*" salıverdiğine dikkat çekile-rek, devletin bu konuda sahip olduğu hassasiyet anlatılmaya çalışılmaktadır. Aynı yıl içinde yazılmış başka bir kayıta, Kürtün ve Giresun kadıları, saraya mektup gönderip *Kızılbaşlık* töhmetiyle hapse atılanların "*ehl-i sünnet ve'l-cemaate mensup*" oldukları belirtilmektedir.³⁷ Bu bilgiler bize, halkın ekseri-yetinin destek vermediği, sempati de duymadığı marjinal unsurların devlet nizamını ve toplum huzurunu bozmaları nedeni ile cezalandırıldıklarını anlatmaktadır.

Safavî etkisinde kalmamış olsalar bile özellikle Tirebolu'nun iç kesimlerine tekabül eden köylerde, Şebinkarahisar, Gümüşhane, Suşehri, Bayburt, Kürtün, Çamoluk, Alucra ve Doğan kent yöresinde Bektaşî geleneğine bağlı Çepni veya başka boylara mensup grupların olduğunu, ancak bunların Safavî muhipleri tarafından çıkarılan karışıklıkta rol almadıklarını; Safavîlere ilgi duyan ve siyasî olaylara karışan Çepnilerin ise İran'a göç ettiğini burada belirtmiş olalım.³⁸

mezranın boşaltılmasına neden olmuştur. (Geniş bilgi için bkz. İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, Ankara 1990; Baki Öz, *Osmanlı'da Alevî Ayaklanmaları*, İstanbul 1992).

³⁵ BOA, TT, nr. 52, s. 617, 718, 726, 728,747,758; 5 Numaralı Mühimme Defteri (1565-1566), Ankara 1994, s. 226.

³⁶ Alinyuma köyünden Seydi oğlu Ömer, *Kızılbaş fetreti* sırasında, öncmlî katkılarının olduğuna yöre beylerinin şahitlik etmelerinden ötürü, bennak ve avârız vergilerinden muaf tutulmuştur. BOA, TT, nr. 52, s. 633.

³⁷ Bostan, a.g.e., *Trabzon Sancağı*, s. 364.

³⁸ Mesela 1515 sayımında "Kızılbaş" olarak kaydedilmiş olan Üreğir nahiyesine bağlı Toprak köyü halkının 1530 kayıtlarında köyü boşalttıkları, İran'a göç ettikleri ifade edilmiştir. BOA, TT, nr. 387,

Kürtün Taşlıca'da Bir Tekke³⁹

Trabzon-Ordu arasındaki sıradağların kuzeyine tekabül eden ve genel olarak Çepni boyunun iskân mahalli olan geniş sahaya tarihte “*Kürtün Kazası*” denir⁴⁰. Bu gün Gümüşhane iline bağlı Kürtün ilçesi ise bahse konu kazanın, sadece köylerden oluşan bölümüne tekabül etmektedir. Şimdiki ilçe merkezinde bir mahalle olan Uluköy ile buraya 3 km mesafedeki Taşlıca köyü aynı coğrafyada Harşit Irmağı'nın doğu yakasını teşkil eden dağların eteğinde kurulmuştur. Buradan istihsal edilen madenlerin naklinde bir menzilgâh olması sebebiyle buralar, önemini tarih boyu korumuştur.⁴¹ Bu yolu kullanan insanların, kafilelerin imaret ihtiyacını karşılamak için de Taşlıca'da bir zaviye tesis edilmiştir. Söz konusu zaviyenin kim tarafından nasıl kurulduğu ve tarih boyu nasıl bir fonksiyon icra ettiği meselesi bu makalenin bütünlüğü içinde önem arz ettiği için, üzerinde durmamız gerekmektedir:

Resim 3: Taşlıca'da Eski Cami ve Güvenç Abdal'a Ait Olduğu Kabul Edilen Kılıç ile Zırh

Bir proje kapsamında köyde alan araştırması yapan bazı akademisyenlerin yayımlarından sonra yaşanan tartışmalar yüzünden bize de mesafeli davranılmasına rağmen, genel olarak burada ilk zaviye tesis eden ve köyü kuran kişinin Güvenç Abdal olduğu, soyadı “*Güvendi*” olan ailelerin de ona nispet edildiği iddiasına dayanan bir bilgi edindiğimizi söyleyebilirim.

s. 578; İran'a göç eden Türkmenler için bkz. Faruk Sümer, *Safavi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklüğü'nün Rolü*, Ankara 1976.

³⁹ Taşlıca köyündeki çalışmalarımız sırasında bize misafirlik eden ve bazı belgelerin temininde yardımcı olan emekli imamlar Bahtiyar Soylu ile Mehmet Koca'ya teşekkür borçluyum.

⁴⁰ Bu geniş sahada yaşamış olan tüm Çepnileri, münhasıran Kürtün ilçesinin halkı gibi görme yanlışlığına düşmemek gerekir. (Geniş bilgi için bkz. M. Tayyib Gökbilgin, “16. Yüzyıl Başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi”, *Belleken*, 26/102, Nisan 1962, s. 293-350; M. Fatsa, *XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun*, Ankara 2010, s. 76-148.

⁴¹ Osman Köse, “19. Yüzyılda Gümüşhane Madenleri”, *Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*, (3-5 Mayıs 2001), I, Trabzon 2002, s. 305-310.

İleri sürüldüğü gibi tarihi derinliğine ve kapsamlı etkinliğine rağmen, söz konusu zaviyeye ait orijinal yapı ve kalıntının bulunmaması, düşündürücü olduğu kadar çalışmamızın görsellik boyutunu da yavan bırakmıştır. Zaviyenin önemli bir unsuru olan cami ise onarımlar sebebiyle orijinal özelliğini tamamıyla yitirmiş durumdadır. Ayrıca Güvenç Abdal'a ait olduğu kabul edilen eski kılıç, zırh ve bir miktar da evrak imam İsmail Güvendi ile emekli öğretmen Hüseyin Güvendi elinde bulunmaktadır. Taşlıca köyünde bu gün kalıntısı bulunmayan zaviye, medrese ve aşevi binalarının eski cami civarında bulunduğu; zaviye şeyhlerinin mezarlarının ise Tonar Evliya Mezarlığı başta olmak üzere Tohdamur, Kızılali, Çitlice yaylarında bulunduğu ve halkın buraları ziyarete devam ettiği ifade edilen hususlardan olmuştur.⁴²

Trabzon'un fethinden önce, şimdi Kürtün ilçesini de kapsayan sahada Gürcü krallığına bağlı Ortodoks *Torul Beyliği*'nin egemen olduğu dağlık güney Harşit Vadisi'ne, Osmanlı Ordusu girmemiş; daha güneyden Kelkit Vadisi'nden geçilerek Trabzon'a gidilmiştir.⁴³ Yani buraların Müslüman Türk iskânına açılması fetihten sonraya kalmıştır. Bu yüzden çalışmamızda kilit noktayı teşkil eden Taşlıca, Uluköy, Çamçukuru ve Suluca gibi köy ve mezarlar, yukarıda bahsedildiği gibi Çepnilerin kurduğu ilk iskân alanlarını konu edinen 1486 tarihli defterde yoktur. Bu defterde Çepnilerin arasındaki dervişlerin Yakup Halife (Çatak), Şeyh Murat (Boynuyoğun), Mevlana Ede Derviş (Bedreme) ve Kasım Halife (Ahiçukuru) olduğu haber verilmiş; Güvenç Abdal veya adına kurulmuş herhangi bir zaviyeden ise söz edilmemiştir.⁴⁴

Bölgeye daha sonra gelen kabilelerin kurduğu yerleşim birimlerini konu alan 1515 tarihli tahrir defterinde ise Çamçukuru, Uluköy, Beşir, Çitlice, Sarıbaba, Gönderi, Çarçur, Harit, Gelevera ve Elmacık adlı yerler Çepni yaylaları olarak anılmıştır. Bu tarihte söz konusu yaylaların hiç birinde vakıf şerhi yoktur. Buraların bir kısmı, muhtemelen müderris olan Abdi Fakih adlı bir din bilginine tahsisli gösterilmiştir.⁴⁵ Güvenç Abdal adına izafe edilen bir yayla veya mezradan söz edilmemiş olması ve bu gün *Güvende* denilen yaylanın ise 19.yüzyılda "*Halilbey*" imlasıyla kaydedilmesi dikkat çekicidir.⁴⁶

⁴² Şahidesi bulunmayan yatırlar hakkındaki rivayetler emekli imam Bahtiyar Soylu'dan temin edilmiştir.

⁴³ Fahrettin Kırzioğlu, "Trabzon'un Fethi Sırasında Fatih Sultan Mehmet'in Yaya Aştığı Aşığı Bulgar Dağı Neresidir", *Öncesi ve Sonrasıyla Trabzon'un Fethi*, Haz: İsmail Hacifettahoğlu, Ankara 2001, s. 130.

⁴⁴ *BOA, TT*, nr. 828, s.722, 723, 742, 746; Sümer, *Çepniler*, s. 120; Sümer, *Tirebolu*, s. 56-60.

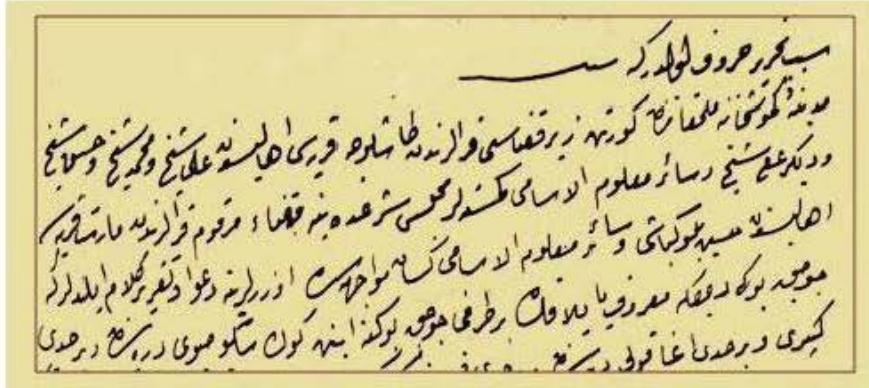
⁴⁵ *BOA, TT*, nr. 52, s. 764-766.

⁴⁶ *VGM, VD*, nr. 803, s. 363; Torul Asliye Hukuk Mahkemesi'ne bir dava sebebiyle 1948'de sunulan 1261 tarihli bir vesikada Halilbey Yaylası'nın sınırları "*Kılıçkaya, Kurbantepe, Başçatal, Yemişan Başı, Taşlı Güni, Kuru Çatal, Şah Güni, Çalınat Burnu, Aralıcağ Başı, Dikme Taş, Küçüktenne Kertili, Kaynarca Başı, Garip Deresi ve Ulu İrmak*" şeklinde tarif edilmiştir. (*Mahkeme*

Taşlıca köyüne gelinece: Bu hususta en eski bilgi 16.yüzyıl sonlarına tekabül etmektedir. 1583 tarihli bir tahrirde Güvenç Abdal'a veya kurucu şeyhe atıf yapılmaksızın "*Cemat-ı zaviye-i Taşlıca*" denildikten sonra, zaviye-dâr olarak Pir Gaib adlı bir derviş ile oğullarından bahsedilmektedir. Söz konusu Pir Gaib, bahsi geçen şecere belgesinde Çağırğan ahfadından biri olarak anılmaktadır⁴⁷

1590 tarihli bir başka kayıta, Tirebolu'ya bağlı Taşlıca köyünde mukim İsmail adlı bir şahsın dağda yer tutarak mübarek aylarda "*Kızılbaş ayınınce sarııp içip fisk-ı fıçırcı bulunduğu*" haber verilmektedir.⁴⁸ Ancak kayda konu şahsın Pir Gaib'in başında bulunduğu Taşlıca zaviyesi ile ilişkisi belirtilmemiştir. Abartılı bir dille ifade edilse de, bu bilgiler söz konusu tarihlere Taşlıca köyünde marjinal bir Bâtini cemaatin varlığına işaret sayılabilir. Buna mukabil aynı yıllarda yapılan tahrir kayıtlarında Doğu Karadeniz Bölgesi ve dolayısıyla Taşlıca köyünü de kapsayan Trabzon Sancağı genelinde küçük bir zümre için "*Kızılbaş*" tabiri kullanılmış⁴⁹; yani tüm bölgeyi etkileyen Bâtini bir ocaktan veya kitleden bahsedilmemiştir.

Resim 4: Taşlıca Yaylarına Ait Vakıf Kaydı (VGM, VD, nr. 394, s. 130).

Bu tarihten 19 yüzyıla kadar gâlle tasarrufu ve çeşitli yer nizaları sebebiyle yapılan yazışmalar hariç Taşlıca hakkında pek fazla bilgi yoktur. Trabzon şer'iyye sicillerinde ve 19. yüzyılda düzenlenen perakende evrakta Taşlıca köyündeki cami ile dergâhtan söz edilmiştir. Buna göre mesela 1805 tarihli bir kayıta *Şeyh İlyas zaviyesi* vakfına konu (Çöçenbükü, Halilbey ve

Arşivi, Dosya No: 948/58, Keşif Raporu, s. 2). Söz konusu yaylıya Çepni liderlerinden Mehmet İbeyoğlu Halil Bey'in ismi verilmiş olabilir. *BOA, MAD*, nr. 828, s. 719.

⁴⁷ *TK, KK, TT*, nr. 43, s. 22, 43; 1846 doğumlu İbrahim oğlu Pir Gaib'in bu neslin devamı olma ihtimali yüksektir. *ANŞ*, d. nr.1089, s. 125.

⁴⁸ *TK, KK, DHR*, nr. 209, s. 2; *BOA, MAD*, nr. 68, s. 98/19.

⁴⁹ Boston, *o.g.e.*, *Trabzon Sancağı*, s. 352-364.

Alınca gibi) yerlere atfı yapılmış ve hariç köylerden gelen kişilerin haksız biçimde buraları tasarruf ettikleri şikâyet ile ifade edilmiştir.⁵⁰ Yine bu yüzyıl ortalarında vakfa konu yerler mirîye aktarılmış, ancak vakıf hizmetlerinin aksaması ve mütevellinin mağdur olması üzerine eski statüye geri dönmüş ve kapanma noktasına gelen zaviye yeniden canlanabilmiştir.⁵¹

1843 tarihli bir hükümde Şeyh Çağırğan neslinden Halil Nureddin ile çocuklarının “*sahihü'l-nesep sâdât-ı kiram*”dan olduklarının anlaşıldığı; bu kişilerin ellerinde bulunan hüccetlere bakılarak avarız (vergi) alınmaması gerektiği ifade edilmiştir.⁵² Taşlıca köyü eski muhtarı Mehmet Düzgün tarafından 1955 yılında mahkemeye ibraz edilen istinsah bir vakfiyede “*sahibü'l hayrât ve'l-hasenât Mehmet Bey'in Taşlıca toprağını vakf-ı sahih-i ile Şeyh Halil zaviyesine vakfettiği*” ileri sürülmüş⁵³, ancak adı geçen Mehmet Bey'in kim olduğu konusunda, vakfiye metninde bir ipucu verilmemiştir.

Aynı biçimde 1893 tarihinde, Taşlıca köyünde oturduğu haber verilen Haşimî ailesinden Şeyh Mehmet Efendi, cami ve zaviyedeki görevlerine mukabil devlet hazinesinden (yevmi 250 kuruş ile) maaşa bağlanmıştır.⁵⁴ Başka bir belgede, “*Kürtün kazasına tâbi Taşlıca karyesinde Şeyh İlyas tekkesi*” denildikten sonra, tekkenin ilk defa “*eizze-i kiramdan Çağırğan Baba*” tarafından kurulduğuna işaret edilmiş; ancak vakıf gelirlerinin mirîye aktarılması yüzünden zaviyedeki hizmetlerin yürütülemediği, bu nedenle de varidatın yeniden iade ile tahsisi talep edilmiştir.⁵⁵

19. yüzyılda düzenlenen belgeler yanlış bilgi vermiyorsa, Taşlıca köyünde ilk defa zaviye tesis eden dervişler, Çağırğanlı cemaatine mensupturlar. Başka bir ifadeyle Taşlıca köyünü iskâna açan ve burada zaviye tesis eden alp-eren dervişler, Güvenç Abdal ocağına mensup olmayıp; Kelkit Vadisi'nde sufi kolonizasyonda bulunan Çağırğanlı Cemaati'ndendir. Konu

⁵⁰ Şeyh İlyas vakfına konu asıl yerler: Taşlıca, Söğüt-ili, Çamçukuru, Çöçenbüktü, Uluköy ve Suluca. *BOA, EV. MKT*, nr. 2026/177; *VGM, VD*, nr. 803, s. 259; nr. 394, s. 121, 130; Tahsis için bkz. *TT*, nr.52, s. 756-757,764-766; 387, s. 752.

⁵¹ *BOA, EV. MKT*, nr. 2026/177; *EV. MKT*, nr. 2026/95; *VGM, VD*, nr. 803, s. 259; *EV. MKT. CHT*, nr 310/44.

⁵² *BOA, Ahkâm Defteri*, nr. 6, s. 136; *VGM, VD*, nr. 803, s. 259.

⁵³ Söz konusu 787 tarihli vakfiye belgesi, 1955 yılında Trabzon Noterliği'nde bilirkişi Salih Sabri Akdeniz'e tercüme ettirilmiştir. (*Noterlik Arşivi*, 7897/4840). Vakfiyenin fotokopi nüshası hususi arşivimizdedir.

⁵⁴ *BOA, DH. MKT*. 1931/69; *BEO*, nr. 2497/187255; nr. 2525/189347.

⁵⁵ *BOA, EV. MKT*, nr. 2026/177; *EV. MKT*, nr. 2026/95; *VGM, VD*, nr. 803, s. 259; *EV. MKT. CHT*, nr 310/44; Vakıf yerlerin mirîye tahvili ve söz konusu belgelerde zaviye şeyhlerinin Haşimî oldukları iddiaların ısrarla vurgulanması, bir müteseyyidlik durumunu akla getirmektedir. Seyyidlik ve Müteseyyidlik için bkz. Rüya Kılıç, *Osmanlı'da Seyyidler ve Şerifler*, İstanbul 2005, s. 62-78.

ile ilgili olarak yaptığımız ayrı bir çalışmada⁵⁶ “Çağırğan” nispetiyle vakıf kayıtlarına ve çeşitli belgelere konu olan dervişlerin Çoruh-Kelkit Vadisi’ni iskân alanı olarak seçtiklerini ifade etmiştik.

Nitekim Gümüşhane Köse ilçesine bağlı eski adı Şurut, yeni adı Kabaktepe köyündeki Seyyid Ahmet Çağırğan, Koğans (Kale) nahiyesinde⁵⁷ ve Tekke Beldesi’ndeki Hasan Çağırğan ve Bayburt Singâh mahallesindeki Nasuhî Çağırğan ile Kop köyündeki Mehmed Çağırğan bu vadiye bilinen isimlerdendir.⁵⁸

Bu zümreye bağlı başka bir derviş grubun da, daha batıya giderek Alucra ilçesine bağlı Zun ve Zihar köyleri ile Sonisa’ya bağlı Frenkhisar nahiyesine ve Niksar’a bağlı Hevekse köyüne yerleştikleri bilinmektedir.⁵⁹ İlgili çekici bir ayrıntı olarak 1564 tarihli şer’iyye sicilinde Trabzon şehrinde de Memi oğlu Derviş Ali adlı bir sofinin Çağırğanlu taifesine mensup olduğu haber verilmiştir.⁶⁰ Ayrıca *Çağırğanlu* cemaatinin Anadolu’nun muhtelif yerlerinde iskân edildiği bildirilmektedir.⁶¹ Başlangıçta söz konusu cemaatin Sivas’ın güneyinde *Yeni-il* denilen Gürün-Hekimhan mevkiinde yaşadıkları haber verilmektedir.⁶²

Bu topluluğun Çoruh-Kelkit Vadisi’ne Moğol istilası sonunda 13. yüzyıl ortalarında gelip yerleştikleri tahmin edilmektedir.⁶³ Ancak Taşlıca’ya nasıl geldiği konusu şimdilik bilinmemektedir. 19.yüzyılın ikinci yarısında yayla davaları nedeniyle yazılan sicillerde, Şeyh Çağırğan tarafından kurulan vakfın

⁵⁶ Mehmet Fatsa, “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Vakıf Yoluyla İskân Metoduna Bir Örnek: Alucra’da Çağırğan Zaviyeleri”, *Vakıflar Dergisi*, (Ankara 2011), 36/ 87-100; *VGM, HD*, nr. 553, s. 99.

⁵⁷ 1530-1540 yılları arasında yapılan kayıtlarda Seyyid Ahmed Çağırğan zâviyesinin postnişininin Şeyh Han oğlu Şeyh İsmail olduğu belirtilmiştir. “*Zâviye-i Baba Çağırğan, der kârîye-i Şurut tâbi-i nahîye-i mezbûre, meşihat der tasarruf-u Şeyh İsmail veled-i Şeyh Han Baba, bâ-berâf*”. *TT*, nr. 199, s. 84, 91; nr. 60, s. 208; nr. 966, s. 273.

⁵⁸ *BOA, TT*, nr. 387, s. 832-836. Bölgenin kolonizasyonu için bkz. Mehmet Fatsa, “Yukarı Çoruh ve Kelkit Vadisinin İslamlaşmasına Öncülük Eden Türk Dervişleri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (2008), sayı. 22, s. 257-281; İsmet Miroğlu, *Bayburt Sancağı*, İstanbul 1975, s. 48.

⁵⁹ 1485’te Niksar’a bağlı Hevekse köyünde *Şeyh Hasan veled-i Şeyh Halil Çağırğan*; 1574’te Yaldaç köyündeki Çağırğan zâviyesinde *Pir Dede, Şeyh Hasan, Ali v. Pir Veli ve Şeyh Aydın* adlı dervişlerin zâviyedar oldukları ifade edilmektedir. *TT*, 12, s. vr. 87b; *İB. AK, MC*, nr. 92, s.24.

⁶⁰ *ZSS*, nr 1818, 97-98. Ayrıca bkz. Bostan, *age*, s. 327.

⁶¹ Cevdet Turkey, *Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İstanbul 2001, s. 70; Sümer, bu topluluğun önce Dulkadirîliler’ a bağlı olduğunu, daha sonra Sivas ve Ege yöresinde iskân edildiğini nakleder. F. Sümer, *Oğuzlar, Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları*, İstanbul 1999, s. 433. Hatta Çağırğanlu cemaatından bir grubun da Trabzon sancağı dâhilinde yaşadıkları; 1583’te 115 hane oldukları ve yaz aylarında Torul’a bağlı Akdağ yaylasında hayvancılık yaptıkları haber verilmektedir. Bostan, *a.g.e.*, s.371.

⁶² Sümer, *Oğuzlar*, s. 197-198.

⁶³ 1764’te bölgeyi gezen Seyyah Niebuhr, 200 çadırlık Çağırğanlıların yarı göçebe bir yaşam sürdürdüğünü ileri sürer. Sümer, *Oğuzlar*, s. 433.

tevliyetine Şeyh İlyas'ın baktığı ısrarlı vurgulanmaktadır.⁶⁴ Söz konusu belgelerin ortak beyanına göre, *Sultan Mehmet Han (Fatih) hazretlerinin zaman-ı fetihleri sırasında beraberinde bulunan Çağırğan Baba'ya Kürtün nahiyesine bağlı Söğüt-ini, Uluköy, Çamçukuru, Halilbey, Suluca ve Taşlıca adlı yerler temlik edilmiş;⁶⁵ yani bölge fetihten hayli sonra sivil yerleşime açılmıştır.*

Resim-5: Seyyid Hasan Çağırğan Türbesi (Gümüşhane/Kelkit)

1830-1840 tarihleri arasında düzenlenen nüfus kayıtlarında Taşlıca köyünde oturan aile ve sülale adlarına yer verilmiş, köyün imam, muhtar ve müderrisinden söz edilmiştir. Ancak bu aileler arasında Güvenç Abdal'a izafe edilmiş bir sülale adı bulunamamıştır⁶⁶.

Bu tarihlerde köyde yaşadığı anlaşılan Şeyh Ali oğlu Mehmet, *aksakallı* ve 55 yaşında biri olarak tarif edilmiş; Şeyh Ali'nin Mehmet adlı oğlundan torunu Molla Hüseyin'den de köyün imamı şekliyle bahsedilmiştir. Adı geçen Şeyh Ali, Şeyh İlyas'ın da oğlu olmalıdır. Yine köy halkı arasında 55

⁶⁴ *VGM, VD*, nr. 803, s. 259; Tutanakların bir kısmı için bkz. Kürtün Noterliği Arşivi, Dosya No: 955/53.

⁶⁵ *VGM, VD*, nr. 803, s. 259. Taşlıca'da elde ettiğimiz evrakta da bu bilgiler doğrulanmaktadır; Fatih'in bölgedeki faaliyetleri için bkz. İsmet Parmaksızoğlu, "Trabzon'un Fethi", *Öncesi ve Sonrasıyla Trabzon'un Fethi*, Haz: İsmail Hacıfettahoğlu, Ankara 2001, s. 68.

⁶⁶ Çağırğan alfadından biri olarak zikredilen "Pir Gaib" ismi, bir sülale olarak belirtilmiştir. *NIŞ*, d, nr. 1087, s. 125.

yaşlarında *uzun boylu kır sakallı* Türüdioğlu Ali Efendi'nin de müderris olduğu nakledilmiştir.⁶⁷ 1893 tarihli kayıtlarda ise Ali Şeyh, Mehmet Şeyh ve Hasan Şeyh adlı kişiler zaviye mütevellisi olarak zikredilmiş, ancak bunların nesebine dair açık bir işarette bulunulmamıştır.⁶⁸ Nüfus kaydına bakılacak olursa Taşlıca köyü bu tarihlerde Alevî/Bektaşî kültürüne hayli uzak gözükmemekte; hatta Sünnî eğitim veren medreseye ve mollalara atıf yapılmaktadır.⁶⁹

Resim-6: Hüseyin Güvendi Mezarı (Taşlıca)

Osmanlı-İran ve Osmanlı-Rus savaşları sebebiyle sürekli nüfus sirkülasyonuna muhatap olan Taşlıca köyünde oturan ve tekke vakfına bağlı camide imamlık yaptığı ifade edilen Güvendi ailesi mensuplarının künyesiyle ilgili husus ise henüz açıklığa kavuşmuş değildir. Ülkemizin birçok yerinde rastlanabilen “Güvendi” soyadının menşei meselesi⁷⁰, daha kapsamlı bir araştırmanın konusudur. Söz konusu ailenin geçmişte “Güvenç Abdal” meşrebine mensup cemaatin bir bakiyesi olarak, sonraki tarihlerde buraya gelmiş olabilecekleri

⁶⁷ Aynı köyde 45 yaşlarında orta boylu kır sakallı *Kara Molla oğlu İlyas* ve yine 30 yaşlarında uzun boylu kara bıyıklı *Molla oğlu Mustafa* adlı medrese kökenli iki zatın daha yaşadığı ifade edilmiştir. *BÖA, N/Ş. d.*, nr. 1089, s. 123-127.

⁶⁸ *VGM, EV. MKT*, nr. 2026/95.

⁶⁹ *Kürtün Noterliği Arşivi*, Dosya nr. 955/53.

⁷⁰ *İBAK, MC*, nr.81, s.19, 51, 114, 117, 135, 139, 185.

hususu ayrıca araştırılabilir. Taşlıca köyünde eski camiye yakın mevkideki mezarlık içinde sonradan yapıldığı anlaşılan imam Hüseyin Güvendi (öl. 1948)'ye ait mezar taşındaki “*Güvenç Abdal'ın 7. zürriyeti*” ifadesi de açık bir tarih çelişkisi olarak dikkatlerden kaçmamaktadır.⁷¹

Sonuç

Görüldüğü gibi, birtakım araştırmalarda ve internet sitelerinde iddia edildiği ve ileri sürüldüğü gibi, Karadeniz Bölgesi'nde Hacı Bektaş Veli tarafından görevlendirilmiş Güvenç Abdal adlı savaşçı/ulu bir dervişin varlığına dair yeterli delil yoktur. Güvenç Abdal, gerçek bir kişi olarak tarihte yer almış olsa bile, devrin kozmolojik kültür ikliminde halk muhayyilesinin ürettiği yarı mitolojik bir kahramana dönüşmüştür. Hacı Bektaş Veli'den iki asır sonra hazırlanarak ona izafe edilen Velâyetname'ye bu tür hikâyelerin nasıl girdiği meselesi ise daha farklı bir araştırmanın konusudur.

Karadeniz Bölgesi'nin Müslümanlaşmasına öncülük eden akıncı beyleri, mutasavvıfları, o devirlerde yaşamış seyyahlar, müverrihler anlatmaktadır. Ayrıca kolonizatör dervişlerin faaliyetlerine tahrir defterlerinde de önemli ölçüde yer verilmiştir.⁷² Bölgede fetih faaliyetine katılan Ahi Ayna Bey, Mehmet Rikabdar Bey, Tur Ali Bey ve kolonizatör dervişlerin isimleri ve mensubiyeti meselesi gizli kalmış bir konu da değildir.⁷³ Şayet iddia edildiği gibi manevî tasarrufu ile tüm bölgeyi etkisi altına alabilmiş, “Güvenç Abdal” adlı ulu bir derviş/mutasavvıf bu coğrafyada yaşasaydı, söz konusu eserler, tahrir, vakıf defterleri susmayacak, mutlaka bundan bahsedeceklerdi. Bu yüzden Kürtün Taşlıca'daki zaviyenin Güvenç Abdal tarafından kurulduğuna ve buranın Karadeniz Bölgesini etkisi altına aldığına dair iddiaların tarih bilimi açısından bir değeri yoktur.⁷⁴

Tarihimizde bütün tasavvuf ehlinin kullandığı “*abdal, şeyh, pir, halife, dede ve baba*” gibi terimleri münhasıran bir mezhebin, bir kültürün tekeline almaya çalışmak da ayrı bir değerlendirme konusudur. Şu kadarını söyleyebiliriz ki, eski kaynaklarda “*abdal*” veya “*abdâlân*” imlasiyle anılan şahsi-

⁷¹ Mezar kitabesinde “*Güvenç Abdal'ın 7.zürriyeti İmam Hüseyin Güvendi, D. Tarihi 1293, Ö. Tarihi: 14.11. 1948*” denilmektedir. Selçuklu devrinde yaşamış Güvenç Abdal'ın 7. Kuşak torunun en fazla (7x20=140 yıl) bir buçuk asır sonra ya tarihlenmesi gerekir. Oysa bu zat Cumhuriyet tarihinde yaşamış gözükmektedir.

⁷² Hacı Abdullah Halife, Mevlâna Ede Derviş ile Yakup Halife bu duruma örnek olabilir (Bkz. BOA, TT, nr. 52, s. 680-681).

⁷³ En kudretli Çepni beylerinden Emir Süleyman Bey Piraziz ilçesinde Şeyh İdris'e, Melik Ahmet Bey ise Harşit Vadisi'nde Mevlâna Ede Derviş'e vakıflar tahsis ederek tekke, cami ve medreseler kurdurmuştur (Geniş Bilgi için bkz. M. Fatsa, *Giresun Yöresinde Osmanlı Vakıfları*, Giresun 2008, s.110, 160; Muammer Gül, “XIII-XV. Yüzyıllarda Anadolu Türkleri ve Trabzon Rum Devleti”, *Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu, I*, Trabzon 2002, s. 59-70).

⁷⁴ Salmamelerde Kürtün hakkında önemli sayısal bilgiler verilmesine karşın zaviye kaydına hiç yer verilmemiştir. *Trabzon Vilayeti Salmamesi*, 1322, c. 12, s. 196, 387.

yetlerin, aslında 13. yüzyılda Anadolu'daki toplumların İslam dinini anlamasına öncülük eden marjinal kanaat önderleri oldukları, münhasıran, bir mezhebi temsil etmedikleri bilinen bir husustur⁷⁵. Onların yaşayışları devrin Türk toplumunun din ve tasavvuf anlayışını ifade etmektedir⁷⁶.

Tarihe mal olmuş olayları ve şahsiyetleri, bilimsel yöntemlerle de olsa manipülasyon aracı olarak kullanmanın⁷⁷ tercihe şayan bir tutum olamayacağı; esasen bugünkü anlam ve biçimini 19. yüzyılda kazanan Aleviliğin “yeni bir din” olarak tarif edilmeye çalışıldığı bir zamanda, bu tarz yaklaşımların ayrıştırıcı kültürü beslemekten öte bir işe yaramayacağı bilinmelidir.

⁷⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı*, İstanbul 1980, s. 169-174.

⁷⁶ Saim Ayata, *Kırşehir Yöresi Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2006, s.11-13.

⁷⁷ Necati Demir'in Giresun Üniversitesi Rektörlüğü'ne yazdığı 17.03.2010 tarihli (kayıtsız) dilekçesi. (Bu dilekçenin fotokopisi hususi arşivimizdedir).